

דף טו

'ארבע נשים יפיפיות היו בעולם...' –

'ועל דבר אשר שאל למה חשבו במסכת מגילה ד' נשים יפיפיות – הנה אם באנו לחקור בדברי אגדה יש כהנה וכהנה ומי יוכל לעמוד על סודם, וכל דבריהם יש להם שורש למעלה.

ואף על פי כן בדבר זה יש בו תועלת בכל אחת; מה שחשב שרה, הוא להודיע כמה צנוע וקדוש היה אברהם אבינו שבוודאי כיון שהיתה יפה ביותר היתה מפורסמת בדורה לרוב יופיה ועם כל זה מעולם לא נסתכל בה, וכמו שפירש"י בפסוק הנה נא ידעתי בפרשת לך לך. ומה שחשבו רחב ואביגיל הוא להזהיר כמה ראוי להשמר מלהביט בנשים ולא יגרום טומאה לנפשו לעולם, ולכן מביא רחב בשמה ונתה ואביגיל בזכירתה, לומר אף שכבר אינו רואה אותה עם כל זה כבר יש מבוא ליצרו הרע לטמא אותו לעולם בכל עת שיזכיר שמה או תעלה בזכרונו, וזה ודאי זהירות ומוסר גדול. ומה שחשב אסתר זה עדות לישראל כמה משגיח הקב"ה עליהם שברא אסתר ביופי גדול שתהיה נושאת חן בעיני אחשוורוש להציל ישראל, ולמאן דאמר אפיק אסתר ועייל ושתי הוא גם כן להגיד נפלאותיו של הקב"ה שעם היות ושתי יפת תואר ביותר ואסתר ירקרוקת ואם כן מצד הטבע לא היה לאחשוורוש לאהוב את אסתר, עם כל זה ברחמי שמים למען הרבות פדות ישראל על ידה נשאה חן בעיניו מכל הנשים' (מתוך תשובת נודע ביהודה ח"א אר"ח כד. וע"ע כסא רחמים).

עוד על דרך האמת, בענין אביגיל שגלתה שוקה דהיינו שפירסמה נבואתה והלך דוד לאורה, ובכללות ענין מ"ח נביאים ושבע נביאות – ע' בספר עשרה מאמרות 'אם כל חי' ח"ב א.

'אמר רב: התך זה דניאל ולמה נקרא שמו התך שחתכוהו מגדולתו' – כי גדולתו היתה אצל שלומי אמוני ישראל על שמסר עצמו למיתה במצוה דרבנן, שהתפלל שלש פעמים ביום והושלך לגוב אריות. ועתה שכל העם נתעוררו לתשובה גדולה כזו, ואחרי שאמר ודתייהם שנות מכל עם הלכו וצמו שלשת ימים ובכו ולמדו תורה ומסרו עצמם על קדושת השם וקיום הדת באופן נפלא, ממילא נתמעטה גדולתו של דניאל, כי ראו עתה שבכל איש ישראל טמון כח זה של מסירות נפש ואין הוא יחיד בזה (משך חכמה אסתר ד,ה).

'על חמשה חומשי תורה דכתיב בהן מזה ומזה הם כתובים'. פירוש על זה ע' בספר משך חכמה אסתר ה,ד.

'עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון, וכאשר אבדתי אבדתי – כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך'. רש"י ושאר ראשונים פרשו שאסתר נאסרה על מרדכי מפני שנבעלה ברצון ולא באונס. [התוס' הקשו מדוע לא מסר לה מרדכי גט מקודם לכן. ותרצו כדי שלא יתפרסם הדבר, כי כל מעשה הגט צריך עדים. והרשב"א הקשה על כך הלא אפשר שיכתוב הגט בכתב ידו וללא עדים. וכתב הרשב"א שאין משיבים בדברי אגדה. וי"ל בדעת התוס' דמה נפשך, אם לא יתפרסם שגרשה יהא אסור בה מפני שיסברו הכל שהאשה אינה נאסרת אף ברצון או יחשדום באיסור].

ומכאן הוכיח מהרי"ק בתשובה (קסו. והביאו הבית-שמואל קעז סק"ד), על אשת איש שזינתה לצורך הצלת רבים, הגם שעשתה כראוי מכל מקום אסורה לבעלה. והוכיח זאת מאסתר שאמרה למרדכי שאסורה לו, ואף על פי שעשתה מה שעשתה כדין תורה למען הצלת כלל ישראל. [וכיוצא בזה העיר במשך-חכמה (הפטרות

בשלה) להוכיח מיעל (ותמה מדוע לא הזכירו זאת הפוסקים שדנו בדבר. אמנם כבר הזכיר רביה זו המהרי"ק שם). וע"ע מנחת שלמה ח"א יתה ד"ה אך).

ובתשובת נודע ביהודה (תנינא יו"ד קסא) כתב שלכאורה יש לדחות הראיה מהגמרא, כי יש לפרש שבאמת מרדכי גירשה מקודם כדי להצילה מאיסור אשת איש, וכמו שהקשו התוס' והרשב"א שיכול היה ליתן לה גט בצינעה, ומה שאמרה לו 'כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך' – לא מפני שנאסרה עליו כי באמת היא מותרת, אלא שלא היה יכול לשוב ולקחתה בחופה וקידושין, שלזה צריך עדים ואי אפשר ללא פירסום. ואולם ברש"י מוכח שמפרש שנאסרה עליו, ומוכח שלא גירשה וקם דינו של מהרי"ק. 'מכל מקום גוף דין זה שיהיה מותר לאשת איש לזנות ברצון כדי להציל נפשות – אינו תורה, ולא ישר בעיני מה שראיתי באיזה תשובה, ולפי שאני לעת עתה בכפר לא אוכל לזכור באיזה תשובה וכמדומה אני שהיא תשובת בית יעקב, באנשים ונשים שהלכו בדרך וקם עליהם ארכיליסטים אחד בשדה עם חבורת ליסטים שכמותו להרוג את כולם, וקמה אשה אחת מהם, אשה יפת תואר מאד, והתחילה להשתדל עם האיש ראש הליסטים בדברים עד שפתתו בחלקת לשונה שנתאוה לה, ונבעלה לו ביער מן הצד, ועל ידי כן הצילה את בעלה עם כל הנפשות, ופסק בתשובה ההיא ששפיר עבדה ומצוה רבה עבדה ששדלתו לזה להציל נפשות, רק שאעפ"כ נאסרה על בעלה, והביא רביה מאסתר. ואני אומר כיון שאמר רז"ל בכל מתרפאין חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, אם כן כשם שאין מתרפאין בשלש עבירות הללו כך אין מצילין בהם נפשות, ואונס דרחמנא שריה באשה שקרקע עולם היא, היינו שהיא אנוסה על גוף הביאה, אבל היכא שאינה אנוסה על גוף הביאה ואדרבה היא משתדלת לזה להציל נפשות, לא מיקרי קרקע עולם ואשה ואיש שוים ותהרג ואל תעבור. ואסתר שאני – שהיתה להצלת כלל ישראל מהודו ועד כוש, ואין למדין הצלת יחידים מהצלת כלל ישראל מנער ועד זקן מהודו ועד כוש, ושם היה בהוראת מרדכי ובית דינו ואולי ברוח הקודש. ויש לי בזה כמה פרטי דינים בקצת להיתר ובקצת לאיסור, ואין כאן מקום להאריך בזה'.

[בשאלה אם שימשה אסתר עם אחשוורוש במוך [או עם מרדכי – משום הבחנה] – ע' תוס' ובמהרש"א כאן; השמטות הטורי-אבן; חדושי חתם סופר; אגרות משה אה"ע ח"א סג, ז].

'אמר רב: שהעביר יום ראשון של פסח בתענית'. הקשה הג"ר יהונתן אייבשיץ: הלא תענית זו מבטלת מצות עשה של אכילת מצה ואם כן עבירה היא ולא מצוה. ויש מפרשים שהיו אוכלים כזית מצה, כי שיעור 'עינוי' אינו אלא בככותבת, ואף על פי שמשום 'חצי-שיעור' אסור לאכול אף כזית, יש לומר שעשה של אכילת מצה דוחה איסור 'חצי-שיעור' (ע' ערוך לנר יבמות קכא; שו"ת אחיעזר ח"ב כא, ג).

'בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם; מדת בשר ודם אדם שופת קדרה ואחר כך נותן לתוכה מים, אבל הקב"ה – נותן מים ואחר כך שופת הקדרה' – הענין בזה, כי הנה טבע האדם כשירצה לעשות מעשה כלשהו, יצייר תחילה במחשבתו ובשכלו לידע מה הנאה תגיע לו מזה המעשה ואחר כך עושהו, וזה נקרא 'שופת את הקדרה' – שמכין כלים לקבל וחושב כיצד לקבל ואחר כך מקבל, היינו שעושה המעשה. אבל מדת הקב"ה אינה כן אלא נותן מים ואחר כך שופת את הקדירה – והוא, כי התורה והמצוות אשר ציונו לעשות, ציונו ללמוד ולעשות בכל לבב ובכל נפש, לא כפי השערת גבול שכלינו לערך טובת המעשה, רק לקיים רצונו בלי שום הכנה מצד האדם, ולהביט נוכח הש"י ולהימשך אחר רצונו, ואחרי כן יראה הקב"ה לאדם את עומק החכמה והטוב הצפון בזה המעשה. וזה נקרא 'נותן מים' – האדם צריך

לקיים רצון הש"י בפשיטות, 'ואחר כך שופת את הקדירה' – שהש"י יראה לו אחר כך מה הנאה תגיע לו מזה (מי השלוה ח"א בחקותי).

בסגנון אחר: 'כל החמדות נקראים בשם 'מים', ומדת בשר ודם הוא עין רואה ולב חומד, וזה נקרא שופת הקדירה לקבל המים – שהעין רואה מקודם ואחר כך הלב חומד, אבל הקב"ה – כשהאדם דבוק בהש"ת ונמשך אחר רצונו ית', בתחילה נותן המים היינו שתחלה יש לו חשק ונמשך אחר רצונו ית' אף שאינו יודע עדיין מה הוא רצון הש"ת, ואחר כן מאיר לו הש"ת רצונו' (שם ח"ב לקוטי הש"ס).

'ע"ב) 'לעושי צביונו' – לעושים רצונו. צביון משמעותו: רצון (כמו בארמית: 'צבי'. וכן ארץ צבי – כמו ארץ חפץ. וע' כתובות קיא. 'ארץ שצביוני בה מתיה חיים, וארץ שאין צביוני בה אין מתיה חיים).

'מה ראתה אסתר שזימנה את המן... כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית'. ומדוע ראתה לחוש לכך עתה, הלא זה כמה שלא עלתה על דעתם שהיא יהודית – מאחר שראה אחשוורוש שהיא נכנסת אליו שלא כדת, הרי שהוא ענין נחוץ לה עד מאד עד כדי סיכון נפשה עבורו, ובהיות שזה יומים שיצאה הדת לאבד את כל היהודים – הרי יבין מכך שהיא יהודית, לפיכך זימנה את המן (עפ"י אמת ליעקב).

'... אולי ירגיש המקום ויעשה לנו נס'. 'פרש"י בפירוש השני, ירגיש שאני צריכה להחניף לרשע זה ולזולזל בכבודי. הנה כלל ישראל עמד בסכנה של להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים וח"ו לא יזכר שם ישראל עוד, ועמדו כולם בשקם ותעניתם, וכל זה עדיין אינו כדאי לעורר רחמים עליהם לפני הקב"ה, ואף תפילת אסתר לא הועילה הגם שנאמר בה ותלבש אסתר מלכות ואחז"ל (לעיל יד): שלבשה רוח הקדש [ונתבאר במקום אחר כי במצב קשה מאד, שמרגיש האדם שכלל ישראל עומדים בפני כליון ח"ו, יש בכוח להתאזר בכוחות גדולים ועצומים, שאינם קיימים אצלו בזמנים רגילים, ואף להתעלות במעלות רוחניות, עד להתלבש ברוח הקודש, כאילו זה בגד שיש בידי האדם ללובשו כשירצה]. ועם כל גודל מעלתה או ידעה שתפילותיה ותעניתה עדיין לא יועילו, ורק מה שתיוקק לזולזל בכבודה, והוא שבירת מדת הכבוד, הוא שיהיה בכוח לעורר רחמים לפניו יתברך, אולי ירגיש הקב"ה ויעשה נס. הרי מבואר בפירוש גודל כחה של שבירת מדת הכבוד, שיש בה כדי הצלת כלל ישראל מכליון ח"ו' (מתוך שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ כט תשל"ג).

'אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא' ועל כן כשראתה במשתה הראשון שעדיין לא עשתה מאומה כי לא עלה על דעתו כלל, הגדילה הקנאה ואמרה יבוא המלך והמן אל המשתה אשר אעשה להם – שעושה משתה לשניהם בשוה [שלא כאתמול שאמרה אלא המשתה אשר עשיתי לו], ואכן כך ארע, שנדרה שנתו של המלך, שאמר מהו זה שהזמינה להמן (משך חכמה אסתר ה, ח).

*

'יש מקומות במגילת אסתר שמלת המלך נדרשת על מלכו של עולם (אסתר רבה ג; מגילה טו). וצריך עיון, אם הכוונה למלכו של עולם למה נכתב המלך סתם? הענין, כי לב מלכים ביד ה', שהש"ת מנהיג את רצונם לפי צורך הכלל כי הרי אינם אלא כלים

לתכלית; אבל לבם נשאר רע כבתחלה, כמו שאמרו ז"ל שאחשורוש היה שונא ליהודים יותר מהמן אלא בעל כרחו הצילם (מגילה יד.), וכן באמרה איש צר ואויב היתה מחווה כלפי אחשורוש ובא מלאך וסטר את ידה בו' (שם טז.). וכל מעשי אסתר ודבריה אל אחשורוש בכולם נתכוונה אל השי"ת שהוא ינהיג את לבב אחשורוש ככה (היינו שיתלבש רצונו ית' בלבו של אחשורוש כביכול).

ומשום כך אין שמו ית' מפורש במגילה, כי זהו לימוד גדול בפני עצמו – בחינת שויתי ה' לנגדי תמיד, לראות את הנהגת ה' בכל ממש; היינו הגילוי של שכינתא בגלותא. כל זה הוא ההיפך הגמור להשגת 'מקרה' שהיא מדתו של עמלק; אשר קרך בדרך אמרו ז"ל בחינת קרירות ובחינת מקרה ובחינת טומאה (והיינו הך; והמשכיל יבין). ועל כן השגה זו היא גדר מחיית עמלק בשורשו.

ולימוד זה נצרך מאד בדורנו, דור ערב רב, שעיקרו כפירה בדרכו של עמלק.

(מכתב מאליהו ח"ד עמ' 288)

*

'כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם' –

הכוונה של הלימוד הוא זה; כשלומד למשל מימרא 'אמר רבא', יחשוב שרבא בעצמו עומד לנגדו והוא אומר דבר זה, ואז כשיתנהג כן ימשוך על עצמו החיות מהדיבור שהם האותיות, ואחר כך כשאומר את הדין שאמר רבא אז הוא ממשיך עליו החיות מהבינה, שהוא אומר הדין בשכלו ובהבנתו, לכך יתקשר עצמו וימשיך אליו החיות, וגם שפתותיו דובבות בקבר (יבמות צו.) וגם מביא גאולה לעולם שהוא הגוף שלו שנקרא עולם קטן והגאולה היא החיות' (לקוטים יקרים ד ע"ד, מהבעש"ט).

ומקור הדבר בירושלמי (שקלים יא.): 'רב גידל אמר, האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו'.

דף טז

'אול אשכחיה דיתבי רבנן קמיה ומחוי להו הלכות קמיצה... אתא מלי קומצי קמחא דידכו ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דיד'. וכן מובא במדרש (ילקוט שמעוני תרמג ד"ה והניף): 'לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך. רבי לוי אמר: היא שעמדה להם בימי המן...'. ראה באור הענין בארוכה בספר מכתב מאליהו ח"ב עמ' 126 ואילך.

– 'זלכאורה יפלא, האם בעת כזאת, שמלשין רודף אחר נפשו להמיתו, כלום מסוגל האדם ללמוד אז עניני הקרבנות? אלא הוא הדבר שכתוב בזהר הקדוש (מדרש הנעלם וירא) דזכות הקרבנות מועלת כל כך שאפילו הקטגור לא יכול להרע לו אלא עליו ללמד זכות, וכאמרם ז"ל 'אתא מלא קומצא דידכו...'. היינו לימוד מעשה הקמיצה שעולה במקום הקרבן. ולהורות בא שאפילו בעת שצר לו לאדם מאד, אל יפטור עצמו מלימוד עניני הקרבנות דבר יום ביומו, וינצל מכל צרה' (מתוך הפץ חיים עה"ת ריש פרשת צו).